

Postawy przedsiębiorcze studentów wrocławskich uczelni wyższych – wyniki badań

Renata Brajer-Marczak, Anna Marciszewska

Celem artykułu jest analiza i ocena postaw oraz zachowań przedsiębiorczych studentów studiów dziennych sześciu wrocławskich uczelni wyższych. Artykuł ma charakter empiryczny, zawarta w nim analiza dotyczy materiału zgromadzonego podczas badań ankietowych na grupie losowo dobranych studentów. Przeprowadzone badania miały na celu ustalić czynniki warunkujące przedsiębiorczość studentów studiów dziennych. Ponadto uwaga autorek skupia się na ocenie klimatu wobec przedsiębiorczości. Autorki próbują wysunąć wnioski, jak studenci studiów dziennych postrzegają system edukacji w odniesieniu do kreowania postaw przedsiębiorczych oraz jak oceniają swoje szanse jako młodych przedsiębiorców na rynku pracy. W końcowej części artykułu autorki umieszczają odniesienie do wyników badań przeprowadzonych na ten sam temat w roku 2010.

1. Wprowadzenie

Liczba definicji przedsiębiorczości, które można znaleźć w literaturze przedmiotu, jest duża. Jedną z głównych przyczyn rozbieżności jest odmienność dyscyplin naukowych zajmujących się tym zagadnieniem. W praktyce może to oznaczać, że psychologia zaakcentuje wątki motywacyjne czy osobowościowe podejmujących inicjatywy gospodarcze, a nauka o przedsiębiorstwie szczególnie nacisk położy na aspekt efektywności (Lech 2010). Pierwsze sformułowania dotyczące przedsiębiorczości są wyprowadzane z funkcji realizowanych przez przedsiębiorcę. Za twórcę podwalin rozwoju wiedzy o przedsiębiorczości uznaje się J. Schumpetera, który – powołując się na J.B. Sayer – stwierdził, że funkcją przedsiębiorcy jest kombinowanie czynników produkcji (Lichtarski 2007: 59). Przedsiębiorczość jest rozumiana nie tylko jako pewien potencjał wewnętrzny, lecz także, bardziej jednoznacznie, jako zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej. Zakres rozumienia pojęcia przedsiębiorczość może być różny, np. (Safin 2010: 4):

- aktywność, zaradność, rzutkość, życiowy spryt i dynamizm – ujęcie szerokie;
- uczestniczenie w procesie tworzenia prywatnych przedsięwzięć biznesowych;

- zbiór cech zawierający w sobie gotowość i zdolność do podejmowania i rozwiązywania problemów – ujęcie atrybutowe;
 - prowadzenie własnej działalności gospodarczej – ujęcie wąskie.
- Niezależnie od przyjętego punktu widzenia, uwagę zwraca fakt, że w ostatnich latach przedsiębiorczości przypisuje się bardzo dużą rolę w rozwoju gospodarki czy w odniesieniu do łagodzenia zjawiska bezrobocia.

2. Charakterystyka przeprowadzonych badań

Na przełomie marca i kwietnia 2011 r. na grupie losowo dobranych studentów studiów dziennych sześciu wrocławskich uczelni wyższych (Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Ekonomicznego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Akademii Wychowania Fizycznego, Wyższej Szkoły Bankowej i Dolnośląskiej Szkoły Wyższej) przeprowadzone zostały badania, które miały na celu ustalić czynniki warunkujące przedsiębiorczość studentów. Metodą badań empirycznych poszukiwano odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki wpływają na postawy przedsiębiorcze wśród studiujących młodych ludzi we Wrocławiu.

Kwestionariusz, którym posługiwały się badaczki, został opracowany w ramach Międzynarodowych Badań Studentów Studiów Dziennych – SES 2006. Inicjatorem projektu był Zespół Naukowo-Badawczy „Przedsiębiorczość” składający się z pracowników naukowych Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, którego koordynatorem był dr Tomasz Berneć. Za zgodą autorów kwestionariusz ankiety pozyskany został z ogólnie dostępnej strony internetowej. Wspomniany kwestionariusz ankiety składał się z pięciu części: metryczka studenta, postawy wobec przedsiębiorczości, zachowania przedsiębiorcze, ocena rynku pracy i klimatu wobec przedsiębiorczości, ocena systemu edukacji w odniesieniu do kreowania postaw przedsiębiorczych.

Zadawane pytania miały charakter zamknięty z możliwością wyboru więcej niż jednej odpowiedzi. Nie było możliwości formułowania własnych odpowiedzi.

W sumie badaniom poddanych zostało 600 studentów. Przebadana populacja składała się w 60% z kobiet i w 40% z mężczyzn. Wśród badanych znaleźli się studenci pierwszego stopnia edukacji o charakterze licencjackim, przede wszystkim trzeciego roku, oraz studenci pięcioletnich studiów magisterskich – czwartego i przede wszystkim piątego roku. Badani studenci reprezentowali zarówno kierunki ekonomiczne, jak i inne: techniczne, humanistyczne, sportowe.

3. Politechnika Wrocławska – wyniki badań

Podczas przeprowadzonych badań empirycznych studenci Politechniki Wrocławskiej zostali podzieleni na dwie grupy: studenci kierunku zarządza-

nie (50 osób) oraz pozostali, będący na kierunkach nieekonomicznych, których studia mają charakter inżynierski (50 osób).

W pierwszej kolejności uwaga zostanie skoncentrowana na drugiej grupie studentów, wśród których znalazło się 30 mężczyzn i 20 kobiet. W tej populacji do całkowitej niezależności finansowej przyznało się 7 osób (3 kobiety i 4 mężczyźni). Większość badanych osób (26 osób) jest na pełnym utrzymaniu rodziców. Siedemnaście osób wskazuje na częściową zależność od rodziców. Na pytanie, czy studenci uważają siebie za osoby przedsiębiorcze, większość zaznacza, że „tak”, z tym że o takim rozkładzie odpowiedzi decydują w znaczącym stopniu głosy kobiet, wśród tej płci tylko 5 studentek nie uważa siebie za osoby przedsiębiorcze, wśród mężczyzn głosy rozkładają się po równo. Mimo powyższych deklaracji, do podejmowania pracy podczas studiów nie przyznaje się tak dużo kobiet, chociaż w porównaniu z mężczyznami jest to i tak większa liczba. Na 30 studentów połowa nie miała kontaktu z pracą zarobkową. Zdaniem studentów osobę przedsiębiorczą charakteryzują przede wszystkim: umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka oraz adaptacja do zmieniających się warunków. W dalszej kolejności studenci wskazywali na: chęć do szukania nowych rozwiązań, pracowitość, komunikatywność oraz przebojowość i kreatywność. Tylko 2 osoby na 50 poddanych badaniom wśród cech osób przedsiębiorczych widziało praktyczne wykształcenie.

Jeśli chodzi o pomysł na założenie własnej działalności, można stwierdzić, że nieznacznie ponad połowa studentów nie ma takiej koncepcji. Podobnie jak wcześniej w grupie kobiet, widać wyraźną różnicę w tym obszarze, bowiem większość studentek taką wizję posiada. Wśród wszystkich studentów mających pomysł na otwarcie swojej działalności gospodarczej panuje przekonanie, że założenie własnego przedsiębiorstwa daje „szansę zarobienia większych pieniędzy niż praca w innym przedsiębiorstwie”. Ten pogląd dominuje również w grupie studentów, którzy nie mają pomysłu na samodzielną działalność. Spośród wszystkich badanych studentów tylko 4 osoby są innego zdania. Wśród studentów mających pomysł na prowadzenie działalności gospodarczej zdecydowana większość nie zna wszystkich formalności związanych z zakładaniem własnego przedsiębiorstwa. Zdecydowanie lepiej przedstawia się wiedza w odniesieniu do wymaganych środków finansowych, które potrzebne są do uruchomienia własnej działalności. Prawie wszyscy badani przyznają się do tego, że takich środków nie posiadają, ale wiedzą, w jaki sposób można je pozyskać. Poddani badaniom młodzi ludzie szansę na pozyskanie kapitału potrzebnego na rozpoczęcie działalności gospodarczej widzą głównie w funduszach unijnych. Małą rolę przypisują kredytom bankowym czy pomocy ze strony rodziny lub znajomych. Zdecydowana większość mających pomysł na własną działalność (a wśród kobiet wszystkie) twierdzi, że wie, w jaki sposób funkcjonuje rynek, na którym ma być prowadzona działalność gospodarcza. W tej grupie studentów większego wpływu na chęć prowadzenia własnej działalności nie

miał fakt, czy rodzice kiedykolwiek prowadzili lub czy prowadzą własną działalność. Swoje przedsiębiorstwa studenci planują zakładać za kilka lat, po uzyskaniu określonej pozycji zawodowej i większego doświadczenia. Tylko 3 studenci na 50 badanych przyznaje się do prowadzenia własnej działalności.

Mimo że studenci posiadają pomysł na własną działalność, jednakże po zakończeniu studiów taka sama liczba osób młodych chce założyć własne przedsiębiorstwo, głównie w sektorze usług, jak również taka sama liczba młodych ludzi planuje zatrudnienie w przedsiębiorstwie prywatnym. Zdecydowanie mężczyźni mocniej oscylują wokół zakładania własnych przedsiębiorstw. W podsumowaniu całościowym więcej niż połowa badanych planuje zatrudnienie w prywatnych przedsiębiorstwach. O takich planach w pierwszej kolejności decydują wyższe zarobki, następnie pewność zatrudnienia i płacy, na trzecim miejscu studenci podawali możliwość samorealizacji i satysfakcji z wykonywanej pracy. W dalszej kolejności wskazywano na możliwości podnoszenia swoich kwalifikacji i wyższy prestiż miejsca pracy. Przyszli inżynierowie bardzo optymistycznie oceniają swoje możliwości znalezienia pracy po skończeniu studiów, 42 osoby na 50 jest zdania, że ukończenie studiów na wybranym kierunku daje szansę znalezienia pracy.

Więcej niż połowa ankietowanych twierdzi, że sytuacja na krajowym rynku pracy nie zachęca do podejmowania działalności gospodarczej. Za największe przeszkody w prowadzeniu działalności gospodarczej studenci uznają: wysokie podatki, dużą konkurencję oraz biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia działalności. Ponadto studenci negatywnie oceniają związek systemu edukacji z kreowaniem postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży i studentów. Umiejętności, jakie nabywają przyszli inżynierowie, w ocenie studentów w niewielkim stopniu przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności – tak odpowiedziała połowa spośród badanych. Największy niedosyt wiedzy z zakresu przedsiębiorczości przyszli inżynierowie sygnalizują w obszarze samych zasad prowadzenia działalności gospodarczej oraz w tematyce prowadzenia analiz rynkowych. Bardzo mocno wskazują na potrzebę wprowadzenia przedmiotów przygotowujących do założenia własnego przedsiębiorstwa (35 badanych osób).

Wśród studentów Politechniki Wrocławskiej o kierunku zarządzanie znalazły się 32 kobiety i 18 mężczyzn. Były to osoby znajdujące się albo na trzecim roku studiów licencjackich, albo na piątym roku studiów magisterskich. W tej grupie badanych tylko 8 osób, po równo 4 kobiety i 4 mężczyzn, nie uważa siebie za osobę przedsiębiorczą. Prawie taka sama liczba badanych młodych osób jest całkowicie zależna finansowo od swoich rodziców, jak i deklaruje częściową zależność, tylko jeden mężczyzna przedstawił siebie jako osobę całkowicie niezależną finansowo. Około 2/3 badanych studentów podczas studiów podejmowało pracę zarobkową, ale w niewielkim stopniu na własny rachunek. Studenci ci pracowali zarówno podczas

trwania roku akademickiego, jak i w czasie wakacji, głównie w sektorze usług. Studenci zarządzania najczęściej postrzegają siebie jako stojących twardo na ziemi, w minimalnej części (4 mężczyźni) określają siebie jako ryzykantów.

Jeśli chodzi o pomysł na własną działalność, to 31 osób na 50 badanych twierdzi, że taki posiada. Ponadto wśród badanych panuje przekonanie, że założenie własnego przedsiębiorstwa daje szansę zarobienia większych pieniędzy niż praca w innej firmie. Zdaniem badanych studentów w najlepszy sposób osobę przedsiębiorczą opisują następujące cechy: umiejętność adaptacji do zmieniających się warunków, umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka oraz przebojowość i kreatywność. Zdecydowana większość badanej populacji (41 na 50 osób) zgadza się z twierdzeniem, że założenie własnej firmy daje szansę zarobienia większych pieniędzy niż inny rodzaj zatrudnienia. Wśród studentów, którzy mają pomysł na własną działalność, połowa twierdzi, że zna wszelkie formalności związane z założeniem własnej firmy. Większość z tych osób twierdzi, że zdaje sobie sprawę, jakimi środkami finansowymi musi dysponować, aby uruchomić własną działalność, i wie w jaki sposób zdobyć te środki. Młodzi ludzie stawiają przede wszystkim na pozyskanie środków finansowych z funduszy unijnych, niemającą rolę odegrać tu mają własne oszczędności i kredyty bankowe. Większość studentów mająca pomysł na swoją działalność wyraża pogląd, że wie, jak funkcjonuje rynek, na którym chce prowadzić swoją działalność.

To, co charakterystyczne i różniące studentów kierunku zarządzanie od studentów kierunków technicznych, to fakt, że prawie tyle samo studentów po ukończeniu studiów docelowo zamierza otworzyć własną działalność, co zatrudnić się w spółce prywatnej. O takim rozkładzie wyboru decydują przede wszystkim: możliwość samorealizacji i satysfakcji z wykonywanej pracy, nienormowany czas pracy, wysokie zarobki oraz możliwość podniesienia swoich kwalifikacji. Studentki nastawiają się przede wszystkim na działalność w sektorze usług, natomiast w grupie mężczyzn plany w obszarze usług dzielą się z sektorem finansowym. Trzy osoby spośród badanych prowadzi własną działalność, większość jednak podjęcie działalności na własną rękę odkłada na za kilka lat, po uzyskaniu określonej pozycji zawodowej i doświadczenia. Wśród badanych kobiet można jednakże zaobserwować większą chęć do założenia własnego przedsiębiorstwa zaraz po zakończeniu studiów. Największe przeszkody w prowadzeniu działalności gospodarczej badani studenci widzą w biurokratycznych przepisach dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej i wysokich podatkach. Do prowadzenia własnej działalności nie zachęca też duża konkurencja na rynku, trudności ze zdobyciem kapitału oraz trudności w znalezieniu odpowiedniej niszy rynkowej. W ocenie badanych studentów działania samorządów, państwa i innych instytucji nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości – takich odpowiedzi udzieliło 2/3 badanych.

Jeśli chodzi o pytanie o to, czy sytuacja na rynku pracy zachęca do podejmowania działalności gospodarczej, prawie tyle samo badanych studentów odpowiedziało twierdząco, jak i przecząco. Zdecydowana większość badanych młodych ludzi z kierunku zarządzania Politechniki Wrocławskiej jest zdania, że ukończenie studiów na wybranym kierunku daje szansę znalezienia pracy (twierdząco odpowiedziało 37 na 50 osób). Połowa z badanych osób stoi na stanowisku, że umiejętności nabywane na studiach w niewielkim stopniu są przydatne w prowadzeniu własnej działalności. Jeśli chodzi o zakres wiedzy z zakresu przedsiębiorczości, na pierwszym miejscu studenci kierunku zarządzania, podobnie jak przyszli inżynierowie, wskazują na niedobór w zakresie znajomości przeprowadzania analiz rynkowych, na drugim miejscu znajdują się potrzeby szczegółowego doinformowania o możliwościach wsparcia finansowego. Zdaniem respondentów, aby lepiej przygotować studentów do podjęcia własnej działalności, uczelnia powinna w równych proporcjach: zapewnić więcej praktyk, organizować szkolenia doskonalące, wprowadzić przedmioty przygotowujące do założenia własnego przedsiębiorstwa. Żadna z badanych osób nie zaznaczyła, że uczelnia nie musi podejmować żadnych dodatkowych działań.

4. Uniwersytet Wrocławski – wyniki badań

Wśród badanych Uniwersytetu Wrocławskiego znalazło się 75 studentek i 25 studentów. Wszyscy reprezentowali nieekonomiczne kierunki studiów i znajdowali się na końcowym etapie studiów licencyjnych lub pięcioletnich magisterskich. Większość badanych – 62 osoby – postrzega siebie jako osobę przedsiębiorczą. Koresponduje to z częściową niezależnością finansową młodych ludzi – na taką wskazało 60 spośród 100 badanych; 14 osób, w tym 10 kobiet, wskazywało na całkowitą niezależność od rodziców. Prawie 80 spośród badanych osób podczas studiów podejmowała pracę zarobkową zarówno na własny rachunek, jak i w firmie; 26 osób nie podjęło takiej inicjatywy. Charakterystyczne w tej grupie osób jest bardzo duża liczba osób pracujących poprzez samozatrudnienie – 34 osoby. Młodzi ludzie pracują zarówno podczas trwania roku akademickiego, jak i w czasie wakacji, w zdecydowanej większości w sektorze usług. Większego wpływu na fakt podejmowania własnej inicjatywy zarobkowej nie ma to, czy rodzice studentów prowadzili, prowadzą czy też nigdy nie mieli do czynienia z pracą na własny rachunek, bowiem 51 osób twierdzi, że żaden z rodziców nigdy nie prowadził przedsiębiorstwa, 26 osób, że w przeszłości prowadzili, a 23 osoby, że prowadzą obecnie działalność gospodarczą.

Zdaniem badanych osobę przedsiębiorczą cechuje: na pierwszym miejscu umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka, następnie przebojowość i kreatywność, adaptacja do zmieniających się warunków, pracowitość, gotowość do ponoszenia odpowiedzialności i chęć do szukania nowych możliwości. Na ostatnim miejscu wymieniona została intuicja. 55 badanych twier-

dzi, że ma pomysł na założenie własnego przedsiębiorstwa, o 10 mniej, że nie ma. Mocno przeważająca część badanych osób (80) zgadza się ze stwierdzeniem, że założenie własnego przedsiębiorstwa daje szansę zarobienia większych pieniędzy niż praca w innej formie. Jednakże tylko 10 osób przyznaje się do tego, że zna wszystkie niezbędne formalności związane z założeniem własnej działalności.

Trochę lepiej sytuacja wygląda w odniesieniu do wiedzy o środkach finansowych potrzebnych na rozpoczęcie działalności finansowej; 25 osób deklaruje, że takie rozeznanie posiada, 41 osób, że nie. Prawie tyle samo badanych osób wie, jak i nie wie, jak pozyskać kapitał początkowy na rozpoczęcie swojej działalności. Zdecydowanie młodzi ludzie stawiają na pozyskanie środków finansowych z funduszy unijnych – 45 wskazań, w drugiej kolejności myślą o własnych oszczędnościach i systemie bankowym.

Większość, z tych osób, które mają pomysł na własne przedsiębiorstwo (38 wskazań), wyraża opinię, że wie, jak funkcjonuje rynek, na którym chce prowadzić swoją działalność, 17 osób takiej pewności nie ma. Jak zatem wyglądają plany zawodowe badanych studentów? Wybrany kierunek studiów zdaniem większości studentów daje możliwości znalezienia pracy, odpowiedziało tak 60 badanych osób. Połowa respondentów po ukończeniu studiów docelowo zamierza zatrudnić się w firmie prywatnej, ¼ badanych osób wskazuje na plany otwarcia własnej działalności. O takich wyborach zdecydowały: możliwości samorealizacji i poczucia satysfakcji z pracy, na drugim miejscu pewność zatrudnienia i płacy i na trzecim miejscu wysokość zarobków. Żadna z badanych osób nie wskazała na fakt posiadania własnego przedsiębiorstwa. Na 41 osób, które chcą założyć własną działalność, 25 chce to uczynić za kilka lat, po uzyskaniu określonej pozycji zawodowej i doświadczenia, a 16 zaraz po zakończeniu studiów.

Największe przeszkody w prowadzeniu działalności gospodarczej na własną rękę młodzi ludzie widzą w: biurokratycznych przepisach dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej, dużej konkurencji na rynku, trudnościach ze zdobyciem potrzebnego kapitału. W opinii większości badanych (72 na 100 badanych) działania państwa, samorządów i innych instytucji nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości, a sytuacja na rynku pracy raczej nie zachęca do podejmowania działalności gospodarczej. Tak stwierdziło 59 badanych osób. Ponadto ¾ respondentów przeprowadzanej ankiety twierdzi, że system edukacji nie wpływa pozytywnie na kreowanie postaw przedsiębiorczych ani młodzieży, ani studentów. Studentom Uniwersytetu Wrocławskiego brakuje wiedzy z zakresu przedsiębiorczości, głównie na temat procedur zakładania własnej działalności oraz zasad prowadzenia działalności gospodarczej. Ich zdaniem uczelnia, aby lepiej przygotować studentów do podjęcia własnej działalności, powinna podjąć następujące działania: przede wszystkim zapewnić więcej praktyk, organizować szkolenia doskonalące i wprowadzić przedmioty przygotowujące do założenia własnej działalności.

5. Wyższa Szkoła Bankowa – wyniki badań

Wśród studentów Wyższej Szkoły Bankowej, która ma profil ekonomiczny, znalazło się 59 kobiet i 41 mężczyzn. Wszyscy badani to studenci ostatniego roku studiów licencjackich. Większość badanych studentów (68 osób) uważa siebie za osobę przedsiębiorczą, połowa deklaruje częściową zależność finansową od rodziców, 8 osób uznaje siebie za całkowicie niezależnych finansowo. Badani studenci Wyższej Szkoły Bankowej podejmują pracę zarobkową zarówno na własny rachunek, jak i w innych przedsiębiorstwach. Czynią to zarówno podczas trwania roku akademickiego, jak i w czasie wakacji; pracują głównie w sektorze usług. Ich zdaniem osobę przedsiębiorczą cechują: umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka, sumienność, dokładność i staranność oraz pracowitość. Najmniejsze znaczenie przypisywane jest praktycznemu wykształceniu. Zdecydowana większość badanych zgadza się ze stwierdzeniem, że „założenie własnego przedsiębiorstwa daje szansę zarobienia większych pieniędzy niż praca w innym przedsiębiorstwie”. Tyle samo badanych osób ma pomysł na własną działalność, co tego pomysłu nie ma. Spośród tych, którzy mają pomysł na własną działalność, większość nie zna niezbędnych formalności związanych z założeniem własnego przedsiębiorstwa oraz większość nie wie, jakimi środkami finansowymi musi dysponować, aby uruchomić własną działalność. Jeśli chodzi o źródła pozyskania potrzebnego na uruchomienie działalności kapitału finansowego, badani młodzi ludzie stawiają przede wszystkim na środki z funduszy unijnych, w dużo mniejszym stopniu na kredyty bankowe czy inne możliwości.

Większość badanych studentów deklaruje, że zna rynek, na którym chce rozpocząć swoją działalność gospodarczą. Trochę ponad połowa badanych po ukończeniu studiów planuje zatrudnienie w prywatnych przedsiębiorstwach, 27 osób myśli o własnym przedsięwzięciu. O takich wyborach zdecydowały: pewność zatrudnienia i płacy oraz wysokość zarobków. Badani studenci w $\frac{3}{4}$ twierdzi, że ukończenie studiów w wybranym kierunku daje szansę znalezienia pracy. Spośród chcących pracować na własny rachunek tyle samo osób deklaruje rozpocząć działalność tuż po skończeniu studiów, jak i za kilka lat, po nabyciu większego doświadczenia. Żadna z badanych osób nie prowadzi działalności gospodarczej.

Największych przeszkód w prowadzeniu własnej działalności młodzi ludzie upatrują przede wszystkim w trudnościach w pozyskaniu potrzebnego kapitału, dużej konkurencji na rynku oraz w wysokich podatkach. Zdaniem badanych studentów sytuacja na rynku pracy nie zachęca do podejmowania działalności gospodarczej – takiej odpowiedzi udzieliło 59 osób. Również działania państwa, samorządów i innych instytucji w opinii badanych nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości – takiej odpowiedzi udzieliło 61 osób.

Jeśli chodzi natomiast o ocenę systemu edukacji z perspektywy pozytywnego oddziaływania na postawy przedsiębiorcze młodzieży i studentów,

to zaobserwować można dość proporcjonalny podział opinii. Tyle samo studentów na zadane w tym obszarze pytanie odpowiedziało „tak” i „nie”, chociaż w gronie studentek więcej było opinii negatywnych, a w gronie mężczyzn więcej pozytywnych. W ocenie badanych studentów umiejętności, które nabywają na studiach, w niewielkim stopniu przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności – takich odpowiedzi udzieliła połowa młodych ludzi. Badani wskazują, że w obszarze przedsiębiorczości najbardziej przydatna byłaby dla nich wiedza w zakresie procedur zakładania własnego przedsiębiorstwa, zasad prowadzenia działalności gospodarczej oraz sposobów finansowania działalności. Odpowiadając na pytanie, jakie działania powinna podjąć uczelnia, aby lepiej przygotować studentów do podjęcia własnej działalności gospodarczej, studenci Wyższej Szkoły Bankowej wskazują na wprowadzenie przedmiotów przygotowujących do założenia własnej działalności, organizowanie szkoleń doształcających. Mocno sygnalizowana była też potrzeba zapewnienia większej ilości praktyk.

6. Uniwersytet Ekonomiczny – wyniki badań

Przebadana populacja studentów składała się z 52 kobiet i 48 mężczyzn. Większość studentów objętych badaniem znajdowała się w środku edukacji akademickiej, były to studia magisterskie. W tej grupie osób słowo „przedsiębiorczy” kojarzy się przede wszystkim z chęcią do szukania nowych rozwiązań, na drugim miejscu studenci wskazują adaptację do zmieniających się warunków oraz umiejętność przewidywania i kalkulacji ryzyka. Praktyczne wykształcenie i sumienność, dokładność oraz staranność nie kojarzą się studentom z osobami przedsiębiorczymi.

Mówiąc o niezależności finansowej od rodziców, to 59 osób jest częściowo zależna od rodziców, 36 – całkowicie zależna, a zaledwie 5 osób to studenci całkowicie niezależni od rodziców. Na tym tle warto przyrzeć się, jak wygląda podejmowanie pracy zarobkowej. Pracę podczas studiów podejmuje 77 osób, natomiast 23 osób nic nie robi w tym zakresie. Należy jednak zwrócić uwagę na rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy uważasz się za osobę przedsiębiorczą?” – 81 studentów stwierdziło, że tak, a zaledwie 19 osób nie przyznaje się do postaw przedsiębiorczych. Aktywni zarobkowo studenci pracę podejmują zarówno podczas roku akademickiego, jak i podczas wakacji.

Spośród badanych studentów na 100 osób 36 deklaruje chęć otwarcia swojej firmy, 5 osób chce podjąć pracę w firmie państwowej, a 59 osób w firmie prywatnej. O wyborze pracy na własną rękę zdecydowały głównie samorealizacja i satysfakcja z pracy, następnie wysokie zarobki oraz możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji. Badana grupa studentów planuje podjąć działalność głównie w obszarze usług, 3 osoby już posiadają swoje firmy, 15 osób ma zamiar rozpocząć działalność tuż po zakończeniu studiów, a 18 osób decyzję tę odkłada na za kilka lat. Wszyscy w tej grupie uważają

się za osoby przedsiębiorcze i podejmują prace zarobkowe zarówno podczas roku akademickiego, jak i podczas wakacji. Są to już dzisiaj osoby częściowo zależne finansowo od rodziców. Środki pieniężne na rozpoczęcie działalności planują pozyskać głównie z funduszy europejskich oraz własnych oszczędności. Niemało osób wskazuje też na system bankowy.

Podsumowując, można powiedzieć, że studenci Uniwersytetu Ekonomicznego w małym stopniu są zainteresowani zakładaniem własnej działalności, przyszłą pracę wiązą raczej z instytucjami prywatnymi. Przeszkód w prowadzeniu własnej działalności upatrują w biurokratycznych przepisach dotyczących prowadzenia działalności, wysokich podatkach, trudnościach znalezienia odpowiedniej niszy na rynku oraz w trudnościach ze zdobyciem kapitału.

Na uwagę zasługuje podkreślenie, że 65 osób uważa, że umiejętności nabywane na studiach w niewielkim stopniu przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, a zaledwie 7 osób oceniło, że umiejętności te będą mogli wykorzystać przy prowadzeniu własnej firmy. Ocena ta wzbudza duże zaniepokojenie, gdyż badana populacja to studenci studiów dziennych Uniwersytetu Ekonomicznego, w dużej części kierunku zarządzanie. Natomiast studenci bardzo optymistycznie oceniają swoje szanse znalezienia pracy po zakończeniu studiów – 66 osób twierdzi, że ukończenie studiów na wybranym kierunku daje bardzo duże szanse znalezienia pracy.

Kolejnym zagadnieniem wartym podkreślenia są oczekiwania studentów UE wobec uczelni. Na miejscu pierwszym studenci wskazują na zapewnienie większej liczby praktyk i wprowadzenie przedmiotów przygotowujących do założenia własnej firmy. W małym stopniu badani wskazują na potrzebę organizowania spotkań z pracodawcami. W odpowiedzi na pytanie: „Jaka wiedza z zakresu przedsiębiorczości byłaby dla Ciebie najbardziej przydatna?” studenci zaznaczyli możliwości wsparcia finansowego, zasady prowadzenia działalności gospodarczej, procedury zakładania własnej firmy, prowadzenie analiz rynku, natomiast na samym końcu pojawiła się umiejętność sporządzania biznesplanów.

7. Dolnośląska Szkoła Wyższa – wyniki badań

W badaniu wzięły udział osoby z różnych wydziałów Dolnośląskiej Szkoły Wyższej. Większość studentów znajdowała się w środku edukacji akademickiej, z tym że były to jedynie studia licencjackie. Jeśli chodzi o płeć, to badaniem objętych było 70 pań oraz 30 panów. Słowo przedsiębiorczy kojarzy się tej grupie studentów przede wszystkim z umiejętnościami przewidywania i kalkulacji ryzyka, komunikatywnością i adaptacją do zmieniających się warunków. Praktyczne wykształcenie i intuicja nie kojarzy się studentom z osobami przedsiębiorczymi. Jeśli chodzi o niezależność finansową od rodziców, to wart odnotowania jest fakt, że nikt z badanej populacji nie

wskazał odpowiedzi „całkowicie niezależny”. Pracę podczas studiów podejmuje 56 osób, a 44 osoby nic nie robią w tym zakresie. Natomiast na pytanie: „Czy uważasz się za osobę przedsiębiorczą?” 66 osób twierdzi, że tak, 34 osoby nie przyznaje się do postaw przedsiębiorczych. Aktywni zarobkowo studenci pracę podejmują zarówno podczas roku akademickiego, jak i podczas wakacji.

Spośród badanych studentów na 100 osób 24 deklaruje chęć otwarcia swojej firmy, 28 osób chce podjąć pracę w firmie państwowej, a 48 osób w firmie prywatnej. O wyborze pracy na własną rękę zdecydowały głównie możliwość samorealizacji i satysfakcja z pracy, pewność zatrudnienia i płacy, możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji oraz wyższe zarobki. Prezentowani studenci planują podjąć działalność głównie w obszarze usług, żadna osoba nie posiada swojej firmy, 4 osoby mają zamiar rozpocząć działalność tuż po zakończeniu studiów, a 20 osób decyzję tę odkłada na za kilka lat. Wszyscy w tej grupie uważają się za osoby przedsiębiorcze i podejmują prace zarobkowe zarówno podczas roku akademickiego, jak i podczas wakacji. Środki pieniężne na rozpoczęcie działalności planują pozyskać głównie z funduszy europejskich oraz systemu bankowego. Duża liczba osób objętych badaniem wskazuje także na pomoc rodziny/znajomych.

Podsumowując, można powiedzieć, że studenci Dolnośląskiej Szkoły Wyższej są zainteresowani przede wszystkim podjęciem pracy w instytucjach prywatnych (48 wskazań) oraz w instytucjach państwowych (28 wskazań). Zakładaniem własnej działalności zainteresowane są zaledwie 24 osoby objęte badaniem. Przeszkód w prowadzeniu własnej działalności upatrują w wysokich podatkach, biurokratycznych przepisach dotyczących prowadzenia działalności oraz dużej konkurencyjności. Ich zdaniem działania samorządów, państwa i innych instytucji nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości, a do sytuacji na rynku pracy podchodzą zarówno pesymistycznie (48 wskazań), jak i optymistycznie (52 wskazań).

Równie krytycznie oceniany jest system edukacji; 64 na 100 osób twierdzi, że system edukacji nie wpływa pozytywnie na kreowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodych ludzi. Studenci studiów dziennych Dolnośląskiej Szkoły Wyższej raczej pesymistycznie oceniają swoje szanse znalezienia pracy po zakończeniu studiów (44 osób twierdzi, że ukończenie studiów na wybranym kierunku daje szanse znalezienia pracy). Na pytanie, czy umiejętności nabywane na studiach przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, 40 osób odpowiedziało, że w niewielkim stopniu. Jeżeli chodzi o oczekiwania studentów wobec uczelni z punktu widzenia przedsięwzięć lepiej przygotowujących do podjęcia własnej działalności gospodarczej, na pierwszym miejscu wskazywane było wprowadzenie przedmiotów przygotowujących do założenia własnej firmy, następnie akcentowana była potrzeba organizacji spotkań z pracodawcami oraz organizacja szkoleń dokształcających. W odpowiedzi na pytanie: „Jaka wiedza z zakresu przedsiębiorczości byłaby dla ciebie najbardziej przydatna?” studenci zaznaczyli: procedury

zakładania własnej firmy, prowadzenie analizy rynku oraz zasady prowadzenia działalności gospodarczej.

8. Akademia Wychowania Fizycznego – wyniki badań

Większość badanych studentów z tej uczelni to również osoby w połowie drogi edukacji wyższej. W grupie tej przeważają kobiety – na 100 osób 48 to mężczyźni. Znaczna część spośród badanych to osoby częściowo lub zupełnie zależne finansowo od rodziców. Na pełną niezależność wskazuje 12 na 100 badanych osób. Dla przyszłych absolwentów AWF osoba przedsiębiorcza to ktoś, kto przede wszystkim umiejętnie przewiduje i kalkuluje ryzyko, adaptuje się do zmieniających warunków, jest przebojowy i kreatywny oraz wykazuje chęć do szukania nowych rozwiązań. 74 osoby uważają się za przedsiębiorcze, 56 osób już dzisiaj podejmuje pracę zarobkową, głównie w różnego rodzaju firmach i większego znaczenia nie odgrywa tutaj fakt, czy to jest podczas trwania roku akademickiego, czy w czasie wakacji.

Jeśli chodzi o plany zatrudnieniowe, to najwięcej z tej grupy chce podjąć pracę w firmie prywatnej (60 wskazań), otworzyć własną działalność głównie w sektorze usług chcą 32 osoby, a 8 osób myśli o zatrudnieniu w instytucji państwowej. Wśród tych, którzy wybrali własną firmę, o wyborze zdecydowała przede wszystkim samorealizacja i satysfakcja z pracy, wyższe zarobki, możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, a daleko za nimi uplasowały się pewność zatrudnienia i płacy. Żaden z badanych studentów nie prowadzi własnej firmy. W zdecydowanej liczbie plany te studenci chcą wprowadzić w życie tuż po zakończeniu studiów (20 osób); 12 osób zadeklarowało chęć otwarcia działalności za kilka lat, po uzyskaniu pozycji zawodowej i doświadczenia. Jeśli chodzi o rozeznanie, skąd miałyby pochodzić środki finansowe na rozpoczęcie działalności, to w przeciwieństwie do poprzednich obserwacji, dominują w tej grupie studentów oszczędności własne oraz pomoc rodziny i znajomych. W następnej kolejności pojawiły się fundusze unijne i, z dość dużym odstępem punktowym, pojawia się system bankowy.

Studenci z tej grupy twierdzą, że znają specyfikę rynku, na którym chcą prowadzić swoją działalność. Jak analizowani studenci oceniają rynek pracy i klimat wobec przedsiębiorczości? Wśród największych przeszkód w prowadzeniu działalności gospodarczej wymieniają głównie biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia działalności, wysokie podatki, dużą konkurencję oraz trudności ze zdobyciem kapitału. W tej grupie zdecydowanie negatywnie oceniane są działania samorządów, państwa i innych instytucji, które mają sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości. Zdaniem badanych studentów sytuacja na rynku pracy sprzyja podejmowaniu działalności gospodarczej.

W odniesieniu do systemu edukacyjnego, zdaniem studentów AWF system edukacji nie wpływa pozytywnie na kreowanie postaw przedsiębiorczych

młodych ludzi – odpowiedzi negatywnych udzieliło tu 80 badanych. Negatywnie oceniane są także szanse znalezienia pracy po zakończeniu studiów, 72 osoby twierdzą, że z tym będą mieć problem. W odniesieniu do umiejętności nabywanych na studiach i ich przydatności w prowadzeniu własnej działalności ocena ta też jest negatywna – 48 osób udzieliło odpowiedzi, że w niewielkim stopniu nabywana wiedza może być zdyskontowana przy zakładaniu własnej firmy. W opinii studentów uczelnia powinna podjąć działania w kierunku wprowadzenia przedmiotów przygotowujących do założenia własnej firmy, zapewnienia większej ilości praktyk oraz zwiększenia liczby organizowanych szkoleń dokształcających. Ponadto studenci sugerują, że najbardziej przydatna byłaby dla nich wiedza z zakresu zasad prowadzenia działalności gospodarczej, procedur zakładania własnej firmy oraz źródeł finansowania działalności.

9. Podsumowanie przeprowadzonych badań empirycznych

Spośród wszystkich badanych studentów po skończeniu studiów 177 deklaruje chęć rozpoczęcia działalności gospodarczej – jest to 29,5% badanej populacji. Większość, bo 318 osób, planuje zatrudnienie w firmie prywatnej, 92 osoby swoje plany wiążą z pracą w firmie państwowej.

Na tę decyzję największy wpływ miały:

- możliwości samorealizacji i satysfakcja z pracy – 44,5% wskazań,
- wyższe zarobki w porównaniu z inną formą zatrudnienia – 43% wskazań,
- możliwości podnoszenia swoich kwalifikacji – 27,3% wskazań,
- możliwości szybkiego awansu – 27,3% wskazań,
- dobra atmosfera w miejscu pracy – 27,3% wskazań,
- nienormowany czas pracy – 19,3% wskazań.

Najbardziej przedsiębiorczy studenci swoje firmy chcą otwierać głównie w sektorze usług, co zgodne jest z obecną tendencją, jeśli chodzi o rozwój gospodarki w ogóle. Nieliczni myślą o pracy w przemyśle i w finansach. Niewiele spośród badanych ma już założone przedsiębiorstwa (11 na 600 badanych), najwięcej osób myśli o otwarciu firmy za parę lat, po nabyciu większych kwalifikacji i doświadczenia zawodowego (129 osób). Trochę mniej osób ma plany rozpocząć działalność gospodarczą od razu, po zakończeniu studiów (89 badanych).

Prawie wszystkie badane osoby uważają się za osoby przedsiębiorcze. Większość badanych studentów (497 osób) zgadza się ze stwierdzeniem, że założenie własnej firmy i praca na własny rachunek daje szansę zarobienia większych pieniędzy niż praca w innej firmie.

W badanej grupie studentów 248 studentów jest w pełni zależnych finansowo od rodziców, 303 osoby deklarują częściową zależność od rodziców, tylko 47 osób zalicza siebie do zupełnie niezależnych finansowo. Studenci niezależni, jak i częściowo zależni finansowo od rodziców podejmują pracę

zarobkową na własny rachunek – 127 zakreśleń oraz w prywatnych przedsiębiorstwach – 279 zaznaczeń. Pracują zarówno w trakcie trwania roku akademickiego, jak i w czasie wakacji – 207 wskazań, tylko w czasie wakacji – 149 wskazań, tylko podczas roku akademickiego – 54.

Ponadto należy podkreślić, że na przyjmowane postawy przedsiębiorcze większego wpływu nie miał rodzaj pracy wykonywanej przez rodziców badanych studentów. (W ankiecie pytano, czy rodzice prowadzili lub prowadzą obecnie działalność gospodarczą).

Warte przedstawienia są też bariery, które zdaniem badanych studentów przeszkadzają w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności. Najczęściej wymieniane przeszkody to (studenci mogli zakreślić 3 odpowiedzi):

- biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia działalności – 53% wskazań,
- duża konkurencja – 48% wskazań,
- wysokie podatki – 46,3% wskazań,
- trudności ze zdobyciem kapitału – 39,5% wskazań,
- trudności w znalezieniu niszy rynkowej – 25,3% wskazań,
- wysokie koszty pracy – 22,3% wskazań,
- nieelastyczne prawo pracy – 13,8% wskazań,
- często zmieniające się prawo – 13,5% wskazań,
- ty sam – 8,3% wskazań,
- niski prestiż zawodu przedsiębiorcy – 4,8% wskazań.

W przeprowadzonym badaniu ankietowym studenci wskazywali również działania, jakie powinny podjąć uczelnie, aby lepiej przygotować swoich słuchaczy do podjęcia własnej działalności gospodarczej. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiał się następująco (studenci mogli zakreślić 2 odpowiedzi):

- wprowadzenie przedmiotów przygotowujących do założenia własnej firmy – 54% wskazań,
- zapewnienie więcej praktyk – 51% wskazań,
- organizowanie szkoleń doskonalących – 43% wskazań,
- organizowanie spotkań z pracodawcami – 27% wskazań.

Warto podkreślić, że wprowadzenie przedmiotów przygotowujących do założenia własnej firmy akcentowane było zarówno przez studentów studiów ekonomicznych, jak i nieekonomicznych.

Z punktu widzenia zakładania własnych przedsiębiorstw studenci oczekują od uczelni wyższych nauczania przedmiotów ukierunkowanych na podniesienie poziomu ich wiedzy z zakresu prowadzenia własnej firmy oraz zapewnienia większej ilości praktyk.

Wynika z tego, że studenci studiów dziennych wrocławskich wyższych uczelni czują niedosyt w obszarze oferowanych im zajęć i bloków tematycznych, które dotyczą bezpośrednio zakładania i funkcjonowania własnych firm.

Z punktu widzenia przedsiębiorczości na uwagę zasługuje także pytanie dotyczące najbardziej przydatnej wiedzy z zakresu przedsiębiorczości. Stu-

denci mogli zaznaczyć maksymalnie 2 odpowiedzi. Rozkład odpowiedzi przedstawiał się następująco:

- zasady prowadzenia działalności gospodarczej – 45% wskazań,
- procedury zakładania własnej firmy – 44% wskazań,
- możliwości wsparcia finansowego – 35% wskazań,
- prowadzenie analiz rynku – 33% wskazań,
- sporządzanie biznesplanu – 26% wskazań.

Patrząc na powyższe wyniki, można zauważyć, że studenci oczekują od swoich uczelni wiedzy przede wszystkim na temat zasad prowadzenia i zakładania własnej działalności gospodarczej oraz oczekują informacji, w jaki sposób uzyskać wsparcie finansowe na założenie własnej firmy. Natomiast w najmniejszym zakresie oczekują wiedzy z zakresu tworzenia biznesplanu. Koreponduje to z wcześniejszymi odpowiedziami respondentów, bowiem na pytanie, jak zdobyć kapitał na uruchomienie własnej działalności, większość badanych twierdziła, że potencjalne źródła finansowania działalności gospodarczej są znane, ale bardzo powierzchownie.

Studentom brakuje dokładniejszych informacji odnoszących się chociażby o możliwościach pozyskania kapitału z funduszy unijnych, a to źródło jest bardzo często wskazywane.

Odnosząc się natomiast do pytania: „Czy umiejętności, jakie nabywasz na studiach przydadzą się w prowadzeniu własnej działalności?”, tylko 60 na 600 badanych osób udzieliło na to pytanie odpowiedzi twierdzącej, połowa poddanych badaniu (292 wskazania) stwierdziła, że w stopniu niewielkim, a 124 osoby, że w dużej części, i prawie tyle samo osób jest zdania, że nie przydadzą się zupełnie.

Można zatem próbować wysunąć wniosek, że zakres i formy nauczania w zakresie przedsiębiorczości, zarówno na uczelniach o charakterze ekonomicznym, jak i nieekonomicznym, wymagają rozszerzenia i udoskonalenia.

Biorąc pod uwagę rozważania zaprezentowane powyżej, można stwierdzić, że młodzi ludzie studiujący w systemie dziennym na uczelniach wrocławskich mają predyspozycje do zakładania i prowadzenia własnych firm (293 osoby mają pomysł na własną działalność), ale procent młodych ludzi chcących dzisiaj prowadzić własne przedsiębiorstwa nie jest znaczny.

Przyczyn takiego stanu można upatrywać w wielu czynnikach. Studenci wskazują przede wszystkim na: biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia własnej działalności, dużą konkurencję, wysokie podatki i trudności w zdobyciu kapitału. Ponadto w opinii badanych studentów działania państwa i innych instytucji publicznych nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. Również sytuacja na rynku pracy nie zachęca młodych ludzi do podejmowania działalności gospodarczej.

Równocześnie na uwagę zasługuje fakt, że nie widać wyraźnej przewagi w zachowaniach przedsiębiorczych wśród studentów kierunków ekonomicznych nad pozostałymi. Co prawda największe inicjatywy związane z uruchamianiem własnej działalności gospodarczej deklarują studenci Uniwersytetu

Ekonomicznego, ale tuż za nimi są studenci Akademii Wychowania Fizycznego. Wśród studentów Politechniki Wrocławskiej studenci kierunku zarządzanie również mają nieznaczną przewagę nad planami zawodowymi przyszłych inżynierów.

Na zakończenie warto podkreślić, że przeprowadzone badania nie miały charakteru powszechnego, dobrana próba nie jest zatem reprezentatywna i z tego powodu sformułowane wnioski odnoszą się tylko do badanej zbiorowości.

10. Porównanie wyników badań z roku 2011 z wynikami badań przeprowadzonych w roku 2010

Nawiązując do wyników badań uzyskanych w roku 2010, można dokonać krótkiej analizy porównawczej.

Różnice można zaobserwować przede wszystkim w odpowiedziach dotyczących planów po zakończonej edukacji studentów poszczególnych uczelni. W 2010 r. w firmach państwowych pracę chcieli podjąć przede wszystkim studenci Uniwersytetu Wrocławskiego i Akademii Wychowania Fizycznego.

Podjęcie pracy w firmach prywatnych deklarowali studenci Uniwersytetu Ekonomicznego i Wyższej Szkoły Bankowej, a własną firmę założyć chcieli przede wszystkim studenci Uniwersytetu Ekonomicznego, Wyższej Szkoły Bankowej i Dolnośląskiej Szkoły Wyższej. Natomiast w 2011 r. sytuacja ta uległa zmianie.

W firmach państwowych pracę chcą podjąć studenci Uniwersytetu Wrocławskiego i Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, w firmach prywatnych studenci Uniwersytetu Ekonomicznego i Akademii Wychowania Fizycznego, natomiast własną firmę założyć chcą przede wszystkim studenci Uniwersytetu Ekonomicznego i Akademii Wychowania Fizycznego

Jak pokazuje to porównanie, jedynie studenci Uniwersytetu Ekonomicznego i Uniwersytetu Wrocławskiego nie zmienili swojego podejścia do zakładania własnej firmy. Na pozostałych uczelniach zmiany te są istotne.

Różnice można zaobserwować także w odpowiedziach związanych z przeszkodami w działalności gospodarczej. W 2010 r. rozkład ten przedstawiał się zupełnie inaczej. Rozbieżności te zostały zaprezentowane w tabeli 1.

W pozostałych obszarach przeprowadzonych badań nie zauważa się aż takich rozbieżności w uzyskanych odpowiedziach. Niewielkie różnice można zaobserwować w obszarze oczekiwań studentów wobec uczelni. W 2010 r. studenci wskazywali na to, że uczelnie powinny organizować więcej praktyk, a w 2011 r. wskazali, że więcej szkoleń.

Nieznacznie zmianie uległa też kolejność odpowiedzi dotycząca rodzaju oczekiwanej wiedzy z zakresu przedsiębiorczości. W 2010 r. dominowały potrzeby związane z pozyskaniem większej ilości informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na prowadzenie własnej działalności, a w 2011 r. z pozyskiwaniem wiedzy na temat procedur zakładania własnej

Czynniki ograniczające prowadzenie działalności gospodarczej	Kolejność odpowiedzi w 2011 r.	Kolejność odpowiedzi w 2010 r.
Biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia działalności	1	6
Duża konkurencja	2	5
Wysokie podatki	3	4
Trudności ze zdobyciem kapitału	4	7
Trudności ze znalezieniem niszy rynkowej	5	3
Wysokie koszty pracy	6	2
Nieelastyczne prawo pracy	7	8
Często zmieniająca się prawo	8	1
Ty sam	9	10
Niski prestiż zawodu przedsiębiorcy	10	9

Tab. 1. Różnice w odpowiedziach na temat czynników ograniczających prowadzenie działalności gospodarczej. Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

firmy. Jednakże w roku 2011 studenci bardzo mocno akcentują, że potencjalne sposoby finansowania działania gospodarczej znane są im bardzo powierzchownie. Oczekują od swoich macierzystych uczelni szczegółowych informacji zarówno o tym, jak zakładać własne przedsiębiorstwo, jak i o tym, jak zdobyć na to potrzebne fundusze. Ponadto młodzi ludzie z wrocławskiego środowiska akademickiego czują niedosyt zarówno w zakresie oferowanych im zajęć, bloków tematycznych jak i form nauczania.

Reasumując, warto zaznaczyć, że zarówno w roku 2010, jak i w roku 2011 studenci bardzo optymistycznie podchodzą do swoich szans znalezienia się w przyszłości na rynku pracy. Dominuje pogląd, że wybrany kierunek studiów daje perspektywę czy to na znalezienie pracy, czy to na podjęcie własnej działalności gospodarczej.

Informacje o autorkach

Dr Renata Brajer-Marczak – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

E-mail: renata.brajer-marczak@ue.wroc.pl.

Dr Anna Marciszewska – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

E-mail: anna.marciszewska@ue.wroc.pl.

Bibliografia

- Lech, K. 2010. Przedsiębiorczość społeczna. *Zarządzanie zmianami*, nr 2.
 Lichtarski, J. (red.) 2007. *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
 Safin, K. 2010. *Przedsiębiorczość akademicka – pojęcie i istota, uwarunkowania*, Wrocław: DPPP.